

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA Y CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL, *DICCIONARIO DEL ESPAÑOL JURÍDICO*, DIRECCIÓ DE SANTIAGO MUÑOZ, BARCELONA: ESPASA, 2016, LV + 1.669 p., ISBN: 978-84-670-4730-1

Laia Campamà*

Josep M. Mestres**

Paraules clau: llenguatge jurídic; diccionari jurídic; Diccionari de l'espanyol jurídic (DEJ); Reial Acadèmia Espanyola (RAE); Consell General del Poder Judicial (CGPJ).

BIBLIOGRAPHICAL REVIEW OF

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA Y CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL, «Diccionario del español jurídico», direcció de Santiago Muñoz, Barcelona: Espasa, 2016, LV + 1.669 p., ISBN: 978-84-670-4730-1.

Keywords: legal language; legal dictionary; Dictionary of legal Spanish; Royal Spanish Academy; Spanish General Council of the Judiciary.

Per als professionals relacionats amb el llenguatge jurídic ha estat una bona notícia l'aparició del *Diccionario del español jurídico* (DEJ), que té com a autors la Real Academia Española (RAE) i el Consell General del Poder Judicial (CGPJ), i que aplega unes trenta mil entrades en un sol volum que ocupa més de mil set-cents pàgines, si hi incloem els inicis del llibre. Segons els autors, hi ha hagut una selecció exhaustiva de la nomenclatura perquè es volia donar la màxima informació amb el nombre més petit de paraules. Endemés, manifesten que, per a no allargar-se excessivament, en aquesta edició han hagut de deixar de banda un terç de la feina feta, la qual cosa podria representar deu mil articles més per afegir a l'obra publicada suara.

No cal dir que als responsables de la coordinació de la correcció lingüística i de la revisió lexicogràfica del *Diccionari jurídic* en línia (DJ) –obert al públic el desembre del 2010 per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que conté deu mil entrades i continua creixent– ens ha semblat una de les notícies més importants d'aquests darrers temps en l'àmbit de la lexicografia del dret amb vista a la millora de la comprensió dels textos jurídics i de la redacció juridicoadministrativa en llengua espanyola, juntament amb l'obertura, el mes d'abril del 2015, del portal *Terminologia jurídica*, del Comitè Terminològic de Dret, impulsat pel TERMCAT, que conté vuit mil unitats terminològiques amb equivalències en tres llengües. Cal deixar constància de l'expectació que ha despertat el DEJ, la qual ha fet que, en dos mesos, s'hagi hagut de fer una nova tirada de l'obra. Atès que en el DJ fem constar sistemàticament l'equivalència en espanyol de les entrades definides a fi de facilitar la intercomprensió entre ambdós llenguatges d'especialitat, aquesta obra serà una bona referència a l'hora de fixar les equivalències en espanyol.

* Laia Campamà Mormeneo, postgraduada en tècniques editorials, correctora del Servei de Correcció Lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans i cocoordinadora de la correcció lingüística i la revisió lexicogràfica del *Diccionari jurídic* de l'IEC.

** Josep M. Mestres i Serra, professor de redacció jurídica i documental a la Universitat Pompeu Fabra, cap del Servei de Correcció Lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans i cocoordinador de la correcció lingüística i la revisió lexicogràfica del *Diccionari jurídic* de l'IEC.

Citació recomanada: CAMPAMÀ MORMENEO, Laia; MESTRES SERRA, Josep M. «REAL ACADEMIA ESPAÑOLA Y CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL, *Diccionario del español jurídico*, direcció de Santiago Muñoz, Barcelona: Espasa, 2016, LV + 1.669 p., ISBN: 978-84-670-4730-1», *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, núm. 66, 2016, p. 363-367, DOI: [10.2436/rld.i66.2016.2851](https://doi.org/10.2436/rld.i66.2016.2851).

Per a abordar aquesta recensió hem optat per seguir dues estratègies, a més de la lectura dels prefacs i textos introductoris de l'obra, que és la manera més habitual que hi ha amb vista a comentar obres acabades d'ésser publicades: hem sotmès el DEJ al barem establert per Mireia Trias i Josep M. Mestres en el número 63 (juny de 2015) d'aquesta mateixa revista per a reconèixer les obres de referència general per a la correcció i la traducció de textos (cf. l'article «[Qualitat i fiabilitat de les obres de referència general per a la correcció de textos](#)»), i hem comparat sistemàticament els mètodes de treball i el maneig pràctic del DEJ i el DJ per extreure'n una valoració ponderada i ajustada a aquest tipus d'obres d'especialitat.

El *Diccionario del español jurídico* és el fruit del conveni signat entre la RAE i el CGPJ el mes de novembre del 2014 i ha estat redactat sota la direcció del membre numerari i secretari d'aquesta acadèmia Santiago Muñoz Machado, que és alhora catedràtic de dret administratiu de la Universitat Complutense. Els obradors d'aquest diccionari han estat, ultra el director, trenta coordinadors, cent cinquanta col·laboradors i dinou tècnics i administratius de l'Institut Lexicogràfic de la RAE.

Segons el director de l'obra, la RAE ha volgut donar resposta a tres necessitats en l'àmbit de la terminologia jurídica espanyola: mantenir i revisar el vocabulari jurídic del *Diccionario de la lengua española* (que ja conté més de sis mil termes jurídics), formar un corpus jurídic extens i actualitzat, i aconseguir que esdevingui un diccionari d'autoritats i d'ús conjuntament. En el cas del DEJ, hom ha optat per trencar la tradició dels diccionaris jurídics enciclopèdics (vigents des del segle XVIII, amb explicacions extenses sobre l'assumpte de què tracta cada article) i seguir els criteris lexicogràfics actuals de la RAE, que consisteixen a redactar definicions breus i a enriquir-les amb indicacions i contextos d'ús extrets de la legislació, de juristes o de la jurisprudència, especialment la del Tribunal Suprem.

Aquesta primera edició conté només lèxic castellà d'ús a l'Estat espanyol; però en una segona fase es vol completar amb nomenclatura pròpia del castellà de l'Amèrica Llatina, amb la qual cosa esdevindrà un diccionari panhispànic del dret, que s'hauria d'enllestir al llarg de l'any 2017. Aquest nou diccionari està previst que s'editarà també electrònicament.

Abans d'entrar en l'anàlisi detallada del contingut de l'obra, hem volgut comprovar si compleix les característiques que Mireia Trias i Josep M. Mestres van establir recentment en l'article damunt dit, comprovació que ha donat el resultat següent: el DEJ suma un total de 28 punts (d'un màxim de 51; en aquest sentit, se situa en la franja negra de les obres de referència general), compleix 14 trets (d'un màxim de 21; se situa en la franja blava), i conté el 57,14% de notes màximes (en 8 trets dels 21 totals; se situa en la franja vermella), amb la qual cosa, en conjunt, es troba en la franja negra de les obres de referència general, que correspon al segon bloc en qualitat de les obres de referència (els blocs són, de més a menys qualitat: blau, negre, vermell i carabassa). En el moment que s'hi pugui accedir en línia, passarà indubtablement a situar-se dins el color blau i esdevindrà una obra de referència general amb tots els ets i uts. En aquest sentit, cal ressaltar la presentació acurada i la qualitat tipogràfica general de l'obra, degudes als bons oficis de l'Institut de Lexicografia de la RAE.

Pel que fa a la macroestructura i a la microestructura del DEJ, en l'anàlisi que hem dut a terme tenint com a referència les característiques del DJ actual, hem observat el següent:

a) Pel que fa a la selecció, els lemes del DEJ són essencialment nominals, per bé que hi podem trobar: noms comuns (**moción**); adjectius (**atlantista**); verbs (**anular**); locucions i concurrències (**a la orden**; **ajuste fiscal**; **persona non grata**; **entrar en morada ajena**); parèmies, incloent-hi aforismes, i fórmules rutinàries (**luz y taquígrafos**; **vuelva a las Cortes**); noms propis de persones, coses i institucions (**Bustamante y Sirvén**, **Antonio**; **Oztürk**; **Casa de Contratación de Especería**); abreviacions, lexicalitzades o no (**AMC**; **PM₁₀**; **a. C.**; **ecu**; **ebitda**), denominacions híbrides (**quad-ATV**); mots, expressions i màximes llatines (**caarpentum**; **a posteriori**; **vist est et tunc**, **quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit**), i manlleus nominals de l'anglès (**byte**, **firewall**, **passivity rule**), de l'alemany (**Kompetenz-Kompetenz**; **Konzert** –escrit erròniament amb la inicial en minúscula en el diccionari–), del francès (**remontre**, **référé législatif**), de l'àrab (**bay'a**; **saniya**; **baladyyun**), del català (**agermanament**, **cabalatge** –escrita erròniament amb j–, **almirall**, **xarmataire**, **germania de cambra**) i potser d'alguna altra llengua que no hem sabut identificar. Sobta, però, la tria d'alguna abreviatura (hi ha **a. C.**, 'abans de Crist', però no hi ha **d. C.**, 'després de Crist'), que potser hauria estat més convenient afegir a la llista general d'abreviacions i signes del DEJ, i de símbols

com ara **B, C, F, PM₁₀**, molt específics, dels àmbits del dret administratiu i del dret ambiental, o bé, **dB**, símbol de la física que remet al mot desenvolupat, **decibelio**, que només conté una breu definició general, sense fer referència a cap normativa jurídica concreta. D'altra banda, hi ha lemes molt llargs que, en un altre tipus de diccionari, difícilment es podrien considerar «unitats terminològiques», com passa també al *Diccionario jurídico* de l'IEC; en aquests casos, és important reduir al mínim el nombre de lemes extensos, per la distorsió que provoquen en la nomenclatura global del diccionari (cf., per exemple, els lemes que comencen per **infracción...**, com ara **infracción tributaria por dejar de ingresar la deuda tributaria que debiera resultar de una autoliquidación**). Tanmateix, hi ha termes respecte als quals encara podria ésser més discutible l'oportunitat d'haver estat inclosos en aquesta primera selecció: **caché** (dret de les telecomunicacions), **luna** (dret internacional públic), **arruí** (dret administratiu), **luz antiniebla trasera** (dret administratiu).

b) En el DEJ, els lemes s'ordenen alfabèticament pel sistema continu, la qual cosa ha obligat a haver de fixar excepcions importants que poden dificultar la consulta (p. ex., **actor** figura després de **actos**), encara que s'ha intentat pal·liar aquest problema afegint-hi remissions per a evitar errors de cerca. El fet de donar més importància a la coherència formal i conceptual dels lemes que a llur ordre alfabètic estricte ens sembla una tria possible i encertada, però té un greu inconvenient, i és que de vegades, si hom no està familiaritzat amb el sistema continu d'ordenació, pot resultar difícil de trobar la informació cercada. Quant a l'ordenació dels sintagmes, la cerca encara pot ésser més enrevesada (p. ex., diverses entrades començades per l'adverbi **no** figuren després d'altres entrades començades per l'adverbi llatí **non**). Hi ha també sintagmes que han estat ordenats per l'article inicial en comptes de pel primer mot significatiu (cf. **la bolsa o la vida, el gordo; El patriarca** –títol d'una obra–). Tampoc no s'acaba d'entendre que les subentrades **doctrina correcta, doctrina errònea i doctrina gravemente dañosa** depenguin de l'entrada **doctrina legal**, quan de fet totes quatre haurien de dependre, si de cas, de **doctrina**.

c) En relació amb la variació idiomàtica a l'Estat espanyol, el DEJ només presenta la diversitat lingüística de les llengües cooficials en l'àmbit del dret històric i amb una mostra bastant reduïda de lemes. Conté entrades –generalment, adaptades a l'espanyol– pròpies dels drets històrics català (**cabaler**), valencià (**Tribunal de las Aguas de la Vega de Valencia**), aragonès (**cabalero, ra**) i gallec (**petrucio**); però, en general, no s'ha tingut en compte la legislació de les comunitats autònomes que tenen una altra llengua cooficial. En el cas dels lemes catalans no adaptats, es nota una certa desconexió d'aquesta llengua en els lemes mal escrits, com ara **firma de spoli**, que ha d'ésser **ferma d'espoli** (al costat de **ferma de dret**, que sí que figura correctament en el DEJ).

d) Pel que fa a la forma del lema, en el DEJ està escrit en lletra negreta rodona de caixa baixa (**cuerpo del delito**), llevat dels noms propis, que van en caixa alta i baixa (**Banco de España; Paz de Westfalia**); els noms de les institucions porten, a continuació, la sigla que les representa: **Oficina de Asilo y Refugio (OAR)**, i els lemes no adaptats van en lletra negreta cursiva (**not self executing; property; time charter; nova causae propositio; saqiya**), orientació molt útil per als usuaris de l'obra. El fet que no s'indiqui de cap manera la llengua d'origen dels manlleus (llevat d'algun cas excepcional, com ara **pro regula**, en què la definició específica que es tracta d'una expressió llatina) fa que els usuaris del DEJ hagin de pressuposar de quina llengua prové el terme. Considerem que és una informació massa valuosa per a deixar-la a la imaginació dels lectors.

e) De vegades, els articles són encapçalats per lemes amb variants purament gràfiques (**recuage o recuaje**) i, en d'altres, per dobles formes sinònimes (**bien de abolengo o bien de abalorio; adprisio o adprisión**), en què la segona forma del lema no té entrada pròpia, amb la qual cosa, si s'utilitza la forma secundària com a principal, pot passar que no es trobi la informació que es busca. És una mancança que seria molt fàcil d'esmenar.

f) Tot i que hi ha articles amb accepcions, també hi ha formes homògrafes distingides amb números volats i separades en articles independents. En la major part dels casos, aquesta disposició respon a la necessitat de distingir semànticament un mateix terme (**acción¹ i acción², dominio¹ i dominio²**) per raó de l'àrea temàtica. Potser seria preferible optar per un sistema o per l'altre a tot el diccionari.

g) En general, s'indica la flexió quant al gènere dels lemes nominals i adjectivals quan escau (**inspector, ra; jefe, fa; fiduciario, ria; académico, ca; operador, ra económico, ca; contencioso-administrativo, va; peatón, na, alicorto, ta; príncipe, princesa**), que és tota una novetat en els diccionaris jurídics espanyols.

h) Els articles del DEJ són constituïts pel lema, la marca d'ús, la marca d'àrea temàtica i les diferents accepcions. Per la seva banda, cada accepció va precedida d'un número, si n'hi ha més d'una (separades entre si per una pleca doble), i és formada per la definició, però també pot contenir la referència normativa de la definició, informació enciclopèdica i contextos d'ús en forma de citacions d'«autoritat» o exemples fabricats i, de vegades, remissions a altres lemes o sublemes.

i) Per bé que el DEJ diferencia les accepcions per categories lexicogramaticals, no indica explícitament la categoria que té cadascuna. Considerem que és una gran feblesa que un diccionari que utilitza tècniques lexicogràfiques avançades no hagi volgut incloure la informació de les categories lexicogramaticals en les accepcions, ja que complica la comprensió de l'abast que té, com passa amb l'entrada **sufragista**, que només recull accepcions nominals –s'oblida de l'adjectiva–, però no té en compte que l'accepció 1 és només femenina, mentre que l'accepció 2 és masculina i femenina alhora. El «Plan y guía de la obra» no dona cap explicació sobre aquesta absència cabdal.

j) El DEJ utilitza únicament dues marques d'ús: una de cronolectal o diacrònica, *desús.*, 'desusat' (**abogado de pobres; atalayero**), i una altra de diastràtica o social, *germ.*, 'germania' (**bravo¹, juez**).

k) El DEJ fa servir vint-i-dues marques diatècniques o tecnolectals per a organitzar temàticament la nomenclatura. Abasten les àrees habituals en qualsevol diccionari de dret, però ens ha cridat l'atenció especialment que hi hagi àrees molt específiques (com per exemple, el dret aeronàutic, el dret de la competència, el dret concursal, el dret parlamentari o el dret de les telecomunicacions) i, en canvi, no hi hagi àrees més generals, com ara el dret notarial (que queda inclòs dins del dret civil) o el dret fiscal i tributari (que s'inclou en el dret econòmic).

l) El DEJ no és, en principi, un diccionari enciclopèdic, tal com els autors expliquen en la presentació; però, per a orientar l'ús dels lemes, fa servir fragments de textos històrics o actuals, referències a la legislació, paràgrafs de sentències o d'exposicions doctrinals, etc. Segons sembla, és el mateix mètode que va seguir el *Diccionario de autoridades*, publicat entre el 1726 i el 1739. Hi ha una llista extensa de fonts a l'inici de l'obra, entre les quals figura la Constitució espanyola, els estatuts d'autonomia, lleis orgàniques i altres normes espanyoles (però no autonòmiques) i sentències del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem (però no dels tribunals superiors de justícia de les comunitats autònomes). També hi ha obres citades que no figuren en aquesta llista («*Espéculo*»; «*Lomé II*») i no existeix tampoc cap llista de bibliografia consultada, mancances que s'haurien de cobrir. D'altra banda, hem constatat que el sistema per a completar i il·lustrar les accepcions és una mica asistemàtic i confusionari (ens referim a la informació –composta sempre en lletra regular cursiva– que apareix darrere el símbol ●): hi ha accepcions sense cap informació complementària (**despenalizar**), n'hi ha amb informació que es podria qualificar d'enciclopèdica en el mateix paràgraf (**islam; jurisprudencia**), n'hi ha que porten informació enciclopèdica en paràgraf a part (**Parlamento Europeo**), n'hi ha que porten citacions literals entre cometes dins la informació enciclopèdica (**enjuiciamiento parlamentario**), n'hi ha que únicament porten citacions textuais entre cometes en paràgraf seguit (**enjuiciable**) i, encara, n'hi ha que porten una citació textual entre cometes en paràgraf a part (**enguera; perpetuatio iurisdictionis; riepto**). En qualsevol cas, és evident que no caldria que les citacions textuais anessin entre cometes i en cursiva alhora; amb una sola marca n'hi hauria prou.

m) Una petita part de les entrades tenen notes d'ús, sobretot les expressions llatines, que requereixen alguna indicació per a emprar-les correctament (*de iure, ex officio*).

n) Al final de moltes accepcions es fan constar remissions a lemes o sublemes afins segons la definició donada (**festejo taurino > espectáculo taurino; rabassa morta > aparcería**), i a sinònims estrictes (**pausatarius > aposentador; deber de reserva > deber de sigilo**). També hi ha remissions dels sinònims a les formes principals respectives (**acta de junta > acta de la junta; ONG > organización no gubernamental**).

Finalment, creiem que aquest magne i magnífic diccionari, que és i que serà una obra de referència indiscutible a partir d'ara, sembla pensat més per a la descodificació –és a dir, per a la comprensió– que per a la codificació –és a dir, per a la redacció– del llenguatge jurídic, i també adreçat més als juristes que als funcionaris, els traductors i els correctors de textos, aspecte que s'hauria d'equilibrar una mica més perquè pugui esdevenir realment de referència general. En aquest sentit, creiem que hauria de millorar en aquest aspecte concret i en els altres que hem comentat al llarg d'aquesta recensió. En tot cas, felicitem els autors i els impulsors d'aquest projecte i els encoratgem a arrodonir-lo i a completar-lo amb vista a l'edició digital que han anunciat.